

VĂN HÓA MẪU HỆ M'NÔNG VÀ SỰ TÁC ĐỘNG CỦA NÓ ĐẾN QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN KINH TẾ, XÃ HỘI TẠI ĐẮK NÔNG HIỆN NAY

Phan Thị Hồng
Trường Đại học Đà Lạt

I. MỞ ĐẦU

Văn hóa mẫu hệ Tây Nguyên trong đặc thù chung của vùng văn hóa từng được giới khoa học quan tâm nghiên cứu. Song, suốt từ đầu thế kỷ XX cho đến nay, hình thái văn hóa này thu hút ngày càng sâu sắc hơn sự khám phá của các nhà nghiên cứu trong và ngoài nước. Sở dĩ chúng tôi tiếp tục công việc của những nhà nghiên cứu đi trước là bởi những lý do sau đây.

Cùng với sự phát triển về kinh tế là sự đổi mới về xã hội, tiến triển và đa dạng về văn hóa trên toàn lãnh thổ Tây Nguyên. Truyền thống văn hóa chỉ có thể được duy trì, kế tục và phát triển khi không ngừng được thử thách, bổ sung trong những điều kiện kinh tế mới, xã hội mới. Văn hóa mẫu hệ là sản phẩm văn hóa của hàng nghìn năm lịch sử, song, trước những đổi thay lớn lao về kinh tế, xã hội nó không thể bất biến. Vì thế, nghiên cứu văn hóa mẫu hệ trong tình hình hiện nay là hết sức cần thiết.

Trong bối cảnh chung của đất nước hiện nay, việc tiếp tục tìm hiểu, khám phá để nhận diện đầy đủ, sâu sát hơn phân tích cực cũng như khía cạnh không còn thích hợp, trở thành vật cản trong vốn văn hóa xã hội truyền thống của các cộng đồng dân tộc Tây Nguyên là công việc vô cùng thiết thực. Trên đây là các lý do để chúng tôi đề xuất và thực hiện đề tài *Văn hóa mẫu hệ M' nông và sự tác động của nó đến quá trình phát triển kinh tế, xã hội tại tỉnh Đắk Nông hiện nay.*

II. NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

1. Nội dung nghiên cứu

Với đối tượng nghiên cứu là văn hóa mẫu hệ M' nông, những tác động của hình thái văn hóa này đến quá trình phát triển kinh tế, xã hội trên địa bàn tỉnh Đắk Nông, nội dung nghiên cứu của đề tài.

2. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp tiếp cận liên ngành văn hóa học, dân tộc học, xã hội học; phương pháp khảo sát, điều tra, điền dã tại thực địa; tăng cường và sử dụng

phương pháp và kỹ năng phân tích, tổng hợp, thống kê, sử lý số liệu (trong điều tra xã hội học) để làm sáng tỏ vấn đề.

III. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN

1. Tổng quan về cộng đồng dân tộc M'ông ở tỉnh Đắk Nông hiện nay

Với vị trí địa lý thuận lợi, Đắk Nông có nhiều tiềm năng phát triển kinh tế, xã hội và giao lưu văn hóa.

Vai trò của cộng đồng dân tộc M'ông ở tỉnh Đắk Nông đối với phát triển kinh tế - xã hội là rất quan trọng. Vai trò này không những hình thành nên bản sắc vùng miền mà còn là truyền thống, lịch sử và hiện đại của con người M'ông.

Với chủ trương, chính sách đầu tư của Đảng và nhà nước... vừa tạo cơ hội cũng như thách thức phát triển kinh tế - xã hội tỉnh nhà.

2. Đặc điểm văn hóa mẫu hệ M'ông truyền thống và hiện tại

Văn hóa mẫu hệ là sản phẩm văn hóa xã hội thời đại thị tộc, thời đại mẫu hệ, của chế độ xã hội mẫu hệ. Cho đến nay, thiết chế mẫu hệ vẫn được tiếp tục duy trì trong cộng đồng dân tộc M'ông. Và đây cũng là tình hình chung đối với các dân tộc Tây Nguyên khác.

Có nhiều nguyên nhân duy trì văn hóa mẫu hệ Tây Nguyên hiện nay như: sự ổn định về địa bàn dân cư, những chủ trương, chính sách đúng đắn của Đảng và nhà nước trong xây dựng, phát triển Tây Nguyên đặc biệt là đối với cư dân bản địa tạo nên cơ sở vững chắc duy trì mối quan hệ này.

Từ sự ổn định về địa bàn cư trú của các cộng đồng tộc người bản địa, sự duy trì các buôn làng, tổ chức xã hội truyền thống; sự bền vững của gia đình theo nếp xưa và nhất là cho đến hiện nay, tầm hoạt động, giao tiếp của người Tây Nguyên vẫn chủ yếu là trong phạm vi buôn làng (rộng hơn cũng chỉ là huyện, tỉnh...) mà ít đi xa, chưa thực sự năng động là điều khiến văn hóa xã hội của họ vẫn nhiều phần được bảo lưu, gìn giữ.

3. Văn hóa mẫu hệ M'ông và hoạt động kinh tế, xã hội cộng đồng từ truyền thống đến hiện tại

Những tác động tích cực của văn hóa mẫu hệ M'ông đến sự phát triển kinh tế, xã hội tộc người nó thể hiện ở vai trò của phụ nữ và nam giới M'ông trong các hoạt động gia đình và cộng đồng truyền thống. Vai trò của nữ và nam giới M'ông trong hoạt động kinh tế nông nghiệp hiện nay; vai trò nữ và nam giới đối với việc nhà; mối quan hệ giữa nữ và nam giới, Để có thể tạo cơ hội cho nam giới M'ông khẳng định vị thế, vai trò, cống hiến, tài năng, sức lực tích cực hơn nữa – thì việc nâng cao kiến thức, năng lực quản lý gia đình, cộng đồng cho nữ giới là tiền đề tối cần thiết. Sự đồng thuận, ủng hộ và chấp nhận của nữ giới đối với địa vị, vai trò của nam giới (trước hết là trong phạm vi gia đình) chắc chắn sẽ là cơ sở tốt để nam giới có quyền lợi và ý thức cao hơn nữa trong các mặt hoạt động của cuộc sống gia đình M'ông.

Tuy nhiên, trong mỗi quan hệ này tạo ra một số hạn chế, bắt cập đến sự phát triển như; Vai trò của người phụ nữ quá lớn, độc đoán dẫn đến kìm hãm sự phát triển của gia đình, cộng đồng. Chưa phát huy được vai trò của người chồng trong quản lý và xây dựng cuộc sống. Trách nhiệm của người phụ nữ rất lớn nhưng quyền lớn nhưng quyền lợi thì lại bình đẳng.

IV. KẾT LUẬN, ĐỀ XUẤT NHÓM GIẢI PHÁP PHÁT HUY MẶT TÍCH CỰC, HẠN CHẾ MẶT TIÊU CỰC CỦA VĂN HÓA MẪU HỆ M'ÔNG VÀ KHUYẾN NGHỊ

1. Kết luận

Cùng với dân tộc Êđê, người M'ông là nhóm cư dân bản địa chủ yếu, chủ nhân lâu đời và có dân số lớn nhất đã bám trụ, khai phá, bảo vệ vùng lãnh thổ thuộc tỉnh Đắk Nông hiện nay. Hiện tại, người M'ông với tỉ lệ độ 10% dân số đang nỗ lực tạo lập cuộc sống mới trên vùng đất xưa cùng hơn hai mươi dân tộc anh em khác từ mọi miền đất nước tới Đắk Nông sinh cơ lập nghiệp. Nghiên cứu bất kỳ phương diện nào về đời sống tộc người M'ông, bộ phận cư dân có địa vị lịch sử, xã hội, văn hóa đặc biệt của tỉnh Đắk Nông, cũng cần đặt cộng đồng dân tộc này trong đặc điểm và quá trình chung trên các lĩnh vực hoạt động của địa phương này.

Từ tiền đề thuận lợi về điều kiện tự nhiên: Đất đai tốt, địa hình núi rừng không quá hiểm trở, khí hậu thuận hòa, nguồn nước đủ cung cấp, có khoáng sản v.v... Đắk Nông có đầy đủ cơ sở và cơ hội để trở thành một tỉnh mạnh về kinh tế, thịnh vượng về xã hội, phát triển về văn hóa trong tiến trình xây dựng và đổi mới đất nước hiện nay.

Là bộ phận cư dân bản địa, xuất phát từ trình độ phát triển riêng, đặc thù về nhiều phương diện (kinh tế, xã hội, văn hóa), dân tộc M'ông trong tiến trình đi lên của Đắk Nông đã vừa giữ vững những truyền thống tốt đẹp của tộc người, vừa phải vươn lên để tiến kịp xu thế chung đổi mới của Tây Nguyên cũng như của địa bàn tỉnh.

Truyền thống cũng như hiện tại, trong lòng cuộc sống cộng đồng dân tộc M'ông, văn hóa mẫu hệ vẫn là sản phẩm văn hóa xã hội đặc thù, cơ bản, được tiếp tục duy trì, phát huy. Sự tồn tại lâu dài của văn hóa mẫu hệ M'ông có nhiều mối liên hệ với địa vị quan trọng của người phụ nữ trong cuộc sống cộng đồng, từ tổ chức gia đình đến dòng họ, bon thôn và với các hoạt động kinh tế của các tổ chức này. Hình thái mẫu hệ trong văn hóa xã hội M'ông là sản phẩm của một vùng lãnh thổ có điều kiện tự nhiên, vận mệnh lịch sử riêng trên đất nước Việt Nam.

Việc tìm hiểu sâu sát các hoạt động kinh tế nông nghiệp truyền thống cũng như hiện tại của người M'ông giúp chúng ta khám phá sâu sắc, thực chất hơn những tác động tích cực cũng như hạn chế, bất cập của truyền thống văn hóa mẫu hệ của họ trong sự phát triển kinh tế, xã hội.

2. Đề xuất nhóm giải pháp

Với ý thức trân trọng và thận trọng đối với một hình thái văn hóa đã trở nên ngoại biệt so với đặc điểm và xu thế chung của cuộc sống nhân loại, chúng tôi xin đề xuất một số giải pháp để tiếp tục phát huy mặt tích cực và hạn chế phần tiêu cực, bất cập của văn hóa mẫu hệ M'ông hiện nay như sau:

** Một số giải pháp phát huy mặt tích cực*

- Nâng cao hiểu biết, trình độ cho nữ giới trong sinh đẻ, chăm sóc, nuôi dạy con để thực hiện tốt hơn thiên chức làm mẹ nặng nề trong xã hội mẫu hệ.

- Nâng cao trình độ, hiểu biết, kiến thức mọi mặt cho nữ giới trong các hoạt động kinh tế nương rẫy hiện nay tại địa phương.

- Nâng cao trình độ bồi dưỡng kiến thức, năng lực thực hành cho nữ giới trong việc chủ động tổ chức ngày càng hợp lý hơn cuộc sống gia đình.

- Khuyến khích các cặp vợ chồng (đặc biệt vợ chồng trẻ, trung niên) quan tâm thực hiện bình đẳng giới trong gia đình với xu hướng tăng cường thêm vai trò của nam giới, giảm bớt áp lực lao động cho nữ giới.

- Chủ động giáo dục trẻ em gái, nữ thanh niên về vai trò người phụ nữ trong xã hội mẫu hệ và truyền thống văn hóa mẫu hệ của dân tộc mình.

- Tuyên truyền, giải thích để các cặp vợ chồng không phân biệt con trai, con gái; không nên cố sinh thêm con để có được con gái nối dõi, nương tựa.

** Một số giải pháp hạn chế mặt tiêu cực*

- Khuyến khích các cặp vợ chồng trẻ có điều kiện thuận lợi (không phải chăm nuôi cha mẹ già) sớm tách hộ để tăng cường sự độc lập, tự chủ trong cuộc sống gia đình; giải tỏa tâm lý cư trú nhà vợ.

- Nâng cao kiến thức về quyền sở hữu tài sản; nghĩa vụ, quyền lợi của vợ chồng trong gia đình theo pháp luật nhà nước.

- Phân tích, tuyên truyền nhằm nâng cao địa vị, vai trò, trách nhiệm của người nam giới trong gia đình, xã hội.

- Có quỹ đất và vốn để hỗ trợ hợp lý cho nam và nữ giới M'ông trong trường hợp sau kết hôn thiếu đất sản xuất.

- Nâng cao ý thức và khuyến khích nam giới chủ động gánh vác các hoạt động kinh tế gia đình hơn nữa nhằm tạo điều kiện cho nữ giới chăm sóc, nuôi dạy con cái, chu toàn việc nhà.

- Tổ chức các hoạt động văn nghệ thể thao, hội, câu lạc bộ cho nam giới tại các bon – thôn.

3. Khuyến nghị

Tỉnh Đắk Nông cần tiếp tục thực hiện tốt, nghiêm túc những chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước đối với các dân tộc thiểu số của tỉnh, đặc biệt là đồng bào dân tộc M'ông, tạo điều kiện và nền tảng tốt cho sự hội nhập, ổn định, đổi mới vững chắc của cộng đồng dân tộc này.

Tiếp tục công tác tuyên truyền, phổ biến luật hôn nhân gia đình trong cộng đồng dân tộc M'ông với tinh thần kết hợp luật bình đẳng nam nữ và những yếu tố tích cực của tập tục truyền thống về quan hệ vợ chồng trong gia đình của cộng đồng dân tộc bản địa.

Tiếp tục đẩy mạnh cuộc vận động toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa mới, đặc biệt là văn hóa bon thôn và gia đình. Cần vận dụng cụ thể, sáng tạo đối với các bon thôn, gia đình M'ông với truyền thống riêng về văn hóa.

Tạo điều kiện thuận lợi cho nam giới tham gia các hoạt động quản lý cộng đồng bon, bảo vệ rừng v.v...

Hội phụ nữ các cấp của tỉnh cần tiếp tục tăng cường tuyên truyền và nâng cao hiểu biết, năng lực quản lý gia đình, nuôi dạy con cho phụ nữ M'ông trong tình hình mới.

Đưa kiến thức về văn hóa mẫu hệ vào sách giáo khoa từ cấp Trung học cơ sở cho con em các dân tộc bản địa Tây Nguyên trong đó có dân tộc M'ông.

(Trong trường hợp quý bạn đọc có nhu cầu tìm hiểu rõ hơn về đề tài hoặc tham khảo báo cáo đầy đủ của đề tài. Vui lòng liên hệ:

Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh Đắk Nông. SĐT: 05013.600.333)